

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
М.О.ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫ

ҚАЗАҚ ТЕКСТОЛОГИЯСЫ:

эпостық жырларды
мерзімдеу мәселелері

Алматы
2017

ӘОЖ 821.512.122.0

КБЖ 83.3 (5 Қаз)

Қ 17

*ҚР БҒМ Ғылым комитеті М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі шешімімен баспаға ұсынылған*

Кітап ҚР БҒМ ҒК гранттық қаржыландыруы аясында жүзеге асырылған ғылыми-зерттеу
жобасы нәтижелері бойынша дайындалған (мемтіркеу №0115РК01669)

Редакция алқасы:

Әзібаева Б.У., Әлбеков Т., Елеуқенов Ш.Р., Күзембаева С.Ә., Қалижанов У.Қ.,
Қирабаев С.С., Қорабай С., Қосан С., Пірәлиева Г.Ж., Рақыш Ж.С., Ісмақова А.С.

Жауапты редакторы:

филология ғылымдарының кандидаты **Тоқтар Әлбеков**

Пікір жазғандар:

филология ғылымдарының докторы, профессор **Гүлзия Пірәлі**
филология ғылымдарының докторы **Алымжан Хамраев**
тарих ғылымдарының докторы **Гүлбану Жүгенбаева**

Жауапты шығарушы:

филология ғылымдарының кандидаты **Жұмашай Рақыш**

Қазақ текстологиясы: эпостық жырларды мерзімдеу (датировка) мәселелері.
Қ 17 Ұжымдық монография. – Алматы: «Әдебиет Әлемі», 2017. – 416 бет.

ISBN 978-601-7414-78-8

Ұжымдық монографияда қазақ фольклортануы мен текстологиясы саласында
арнайы зерттелмеген эпостық жырларды мерзімдеу (датировка) мәселелері
қарастырылады.

Кітап фольклортанушыларға, әдебиеттанушы ғалымдарға, жоғарғы оқу
орындарының студенттері мен магистранттарына, докторанттарына (PhD)
арналған.

ӘОЖ 821.512.122.0

КБЖ 83.3 (5 Қаз)

ISBN 978-601-7414-78-8

© М.О. Әуезов атындағы
Әдебиет және өнер институты, 2017.
© «Әдебиет Әлемі» баспасы, көркемдеу, 2017.

авторларының жеке қолжазбасы, тіпті қолтаңбасы сақталып қалмағандықтан, туындыларын мерзімдеу тұрмақ, авторлығын (атрибуция) дәлелдеу қиынға түседі. Кейде бір автордың шығармасы екінші біреуге телініп жүретін болса, енді бірде бүтіннің өзі бөлшектеніп, бірнеше адамның шығармашылығына кірігіп кетеді. Сондықтан көне әдеби мұраларды мерзімдеу барысында жекелеген шығарманың біртұтастығы ерекше мәнге ие болады.

Бұл ретте ғасырлар бойы жадтан жадқа ауызша ауысып, мазмұны сан құбылып, өзгерістерге түсіп отырған фольклорлық мұраларды, әсіресе эпостық жырларды мерзімдеудің аса күрделілігін айтпай кетпеуге болмайды. Себебі бұл белгілі бір эпостық туындының мәтін тарихын саралап, оның нұсқалары мен версияларын іздестіріп, өзара салыстырып, мәтіндік ерекшеліктерін айқындап, түпнұсқалық сипатын айқындайтын түпнұсқалық және аударма мәтіндер текстологиясына жатпайды. Мерзімдеу – текстологиялық зерттеудің салыстырмалы әдіс-тәсілдерінің қатарына жатқызылатындықтан, осы зерттеуге тарихи-фольклорлық, тарихи-генетикалық, салыстырмалы-тарихи, салыстырмалы-типологиялық талдаулар әдіснамалық негіз болды. Сондықтан ұжымдық еңбектің нысанына алынған бір топ батырлық және ғашықтық жырлардың шығу төркінінің мерзімделуі барысында тек текстологиялық түйіткілдерді ғана емес, жалпы филологияға, тіпті басқа қоғамдық ғылымдар саласына қатысты кейбір мәселелердің күрмеуі шешіліп, ұлттық тарих пен мәдениеттің әлі де ашылмаған, зерттелуі кемшін тұстарын жандандыруға мүмкіндіктер туындады деп ойлаймыз.

Ұжымдық монография авторлары құрамында тәжірибелі фольклортанушы ғалымдар, текстолог-мамандар қатыстырылды. Еңбектің «Кіріспе», «Алпамыс батыр» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты Т.Әлбеков; «Қобыланды батыр» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты Қ.Алпысбаева; «Қамбар батыр» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты Ж.Рақыш; «Аңшыбай батыр және оның ұрпақтары» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты С.Сәкенов; «Абылай хан» тарауын – ғылыми қызметкер Н.Елесбай; «Қыз Жібек» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты Б.Жүсіп; «Айман-Шолпан» тарауын – филология ғылымдарының кандидаты П.Әуесбаева жазды.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе 3

Батырлық жырлар

Алпамыс батыр 10

Қобланды батыр 89

Қамбар батыр 135

Аңшыбай батыр және оның ұрпақтары 182

Абылай хан 237

Ғашықтық жырлар

Қыз Жібек 258

Айман – Шолпан 344

Түйіндеме 409

Резюме 411

Summary 413